

VILNIAUS APSKRITIES ADOMO MICKEVIČIAUS VIEŠOJI BIBLIOTEKA

**Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos
skaitmeninimo paslaugų poreikis**

Ataskaita

Vyriausioji metodininkė-analitikė Greta Bacevičiūtė

Vilnius, 2020

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ	4
1.1 Respondentų charakteristika	4
1.2 Skaitmeninimo paslaugų poreikis	6
1.3 Kvalifikacijos kėlimo poreikis	8
IŠVADOS.....	10
<i>1 priedas. Anketa regiono bibliotekoms</i>	<i>11</i>

IVADAS

Įgyvendinant Lietuvos Respublikos kultūros ministro 2020 m. sausio 24 d. įsakymu Nr. ĮV-42 patvirtintos programos „Skaitmeninio kultūros paveldo aktualinimo ir išsaugojimo 2015–2020 metų“ įgyvendinimo 2020 metais veiksmų planą, Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešojoje bibliotekoje (toliau – VAVB) atliekamas skaitmeninimo paslaugų poreikio ir pasitenkinimo jomis tyrimas.

Šio tyrimo tikslas – nustatyti esamą skaitmeninimo paslaugų poreikį.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išsiaiškinti regiono bibliotekų nuomonę apie VAVB teikiamas skaitmeninimo paslaugas;
- 2) nustatyti su skaitmeninimu susijusių kvalifikacijos kėlimo renginių tematiką.

Tyrimo tikslinė grupė – Vilniaus ir Alytaus savivaldybių viešųjų bibliotekų atstovai. Tyrimo metodas – anketinė apklausa (anketa platinama elektroniniu būdu). Apklausa formuojama remiantis VAVB direktorės 2020 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. ĮV-58 patvirtinta „Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos skaitmeninimo paslaugų teikimo regionui tvarka“. Kvietimai dalyvauti apklausoje ir atsakyti į anketos klausimus buvo išsiųsti elektroniniu paštu. Apklausa teikiama savivaldybių bibliotekų kraštotyros informacijos ir komunikacijos specialistams (po 1 iš kiekvienos bibliotekos). Apklausa buvo vykdoma nuo spalio 14 d. iki spalio 28 d.

1. TYRIMO REZULTATŲ ANALIZĖ

1.1 Respondentų charakteristika

Respondentai atsakė į elektroninės anketos klausimus apie skaitmeninio paslaugų reikalingumą ir aktualumą, kraštotyros srityje dirbančių specialistų kvalifikacijos kėlimo poreikį. Apklausoje dalyvavo **13 savivaldybių viešųjų bibliotekų** iš Vilniaus ir Alytaus apskričių:

Alytaus apskritis:

- ✓ Alytaus miesto Jurgio Kunčino viešoji biblioteka
- ✓ Alytaus rajono savivaldybės viešoji biblioteka
- ✓ Druskininkų savivaldybės viešoji biblioteka
- ✓ Lazdijų rajono savivaldybės viešoji biblioteka
- ✓ Varėnos rajono savivaldybės viešoji biblioteka

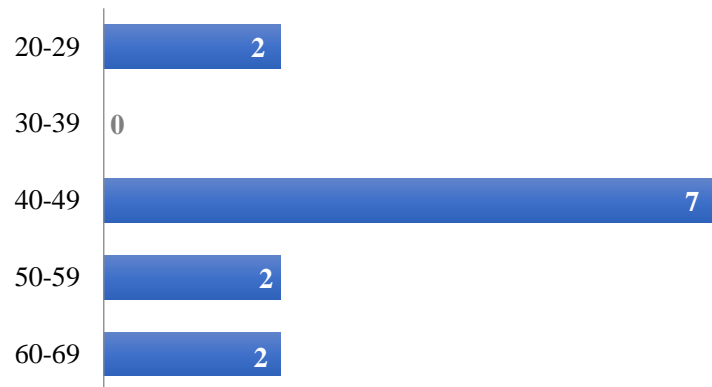
Vilniaus apskritis:

- ✓ Elektrėnų savivaldybės viešoji biblioteka
- ✓ Šalčininkų rajono savivaldybės viešoji biblioteka
- ✓ Švenčionių rajono savivaldybės viešoji biblioteka
- ✓ Širvintų rajono savivaldybės Igno Šeiniaus viešoji biblioteka
- ✓ Trakų rajono savivaldybės viešoji biblioteka
- ✓ Ukmergės rajono savivaldybės Vlado Šlaito viešoji biblioteka
- ✓ Vilniaus rajono savivaldybės centrinė biblioteka
- ✓ Vilniaus miesto savivaldybės centrinė biblioteka

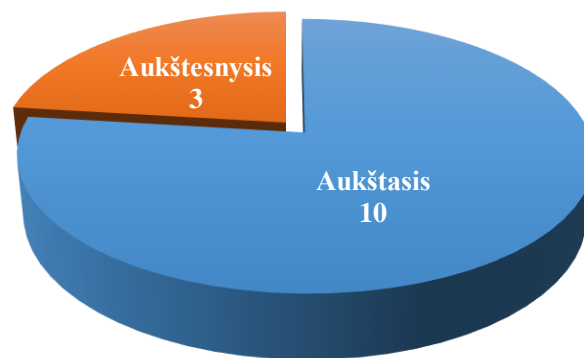
Į klausimus atsakė tiek bibliografijos, kraštotyros ir informacijos, metodikos skyrių darbuotojai, tiek bibliotekų administracijos atstovai – direktoriaus arba direktoriaus pavaduotojo pareigas užimantys asmenys.

Respondentai atstovavo įvairias amžiaus grupes (1 pav. Respondentų amžius), iš kurių didžiausią dalį sudaro 40-49 metų (7 arba 54 %) aukštąjį išsilavinimą turintys asmenys (10 arba 77%) (2 pav. Respondentų išsilavinimas).

1 pav. Respondentų amžius

2 pav. Respondentų išsilavinimas

Apibendrinant galima teigti, kad didžiąją dalį kraštotyros srityje dirbančių specialistų sudaro 40-49 metų darbuotojai, turintys aukštąjį išsilavinimą. Prie pastarųjų prisideda ir bibliografijos, komunikacijos ir informacijos skyrių atstovai.

1.2 Skaitmeninimo paslaugų poreikis

Remiantis VAVB skaitmeninimo paslaugų teikimo regionui tvarka, Vilniaus ir Alytaus apskričių savivaldybių viešosioms bibliotekoms teikiamos **nemokamos skaitmeninimo ir su jomis susijusios paslaugos**: „objektų skenavimas, objektų skaitmeninių vaizdų apdorojimas, sukurtų objektų skaitmeninių vaizdų įrašymas į paslaugų gavėjų pateiktas laikmenas, skaitmeninių kopijų saugojimas VAVB duomenų talpyklose 30 kalendorinių dienų, metodinės konsultacijos regiono bibliotekų objektų skaitmeninimo srityje dirbantiems specialistams“. Skaitmeninimo paslaugos tarpusavyje susijusios ir dažniausiai teikiamos grupėje t. y. pradedant objektų skenavimu ir baigiant skaitmeninių kopijų įrašymu ir saugojimu. Tačiau bibliotekos-paslaugų gavėjai turi galimybę pasirinkti ir išsakyti pageidavimus skaitmeninimo paslaugų suteikimo ir darbų įvykdymo termino atžvilgiu.

Regiono bibliotekos **ketina naudotis nemokamomis kultūros paveldo objektų skaitmeninimo paslaugomis** (12 iš 13 bibliotekų pasirinko atsakymą – „Ketinu“). Tik vienos bibliotekos atstovai pažymėjo abejojantys minėtų paslaugų poreikiu (1 atsakymas – „Galbūt ketinu“). Skaitmeninimo paslaugų reikalingumą sąlygoja tai, kad **bibliotekose esama itin prastos būklės arba formos leidinių ir kultūros paveldo objektų**, o pastarųjų išsaugojimo garantu gali tapti dokumentų perkėlimas į skaitmeninę erdvę. Prastos būklės dokumentus turi 62% regiono bibliotekų.

Viena iš aktualiausių skaitmeninimo paslaugų – **kultūros paveldo objektų skenavimas**. Nemažiau svarbi ir metodinė pagalba bei konsultacijos, skirtos kultūros paveldo-kraštotyros srityje dirbantiems specialistams (3 pav. Aktualiausios skaitmeninimo paslaugos).

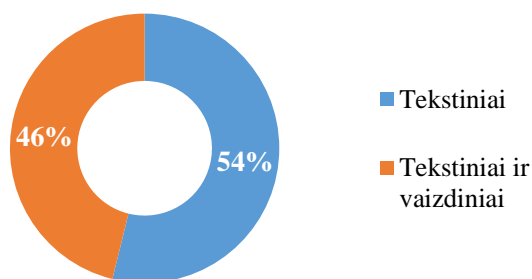
3 pav. Aktualiausios skaitmeninimo paslaugos

Vilniaus ir Alytaus savivaldybių viešosioms bibliotekoms kiek mažiau svarbu, kad skaitmeninės objektų kopijos 30 dienų būtų saugomos Adomo Mickevičiaus bibliotekos duomenų talpyklose. Tokios su skaitmeninimu susijusios paslaugos pageidautų tik 3 iš 13 regiono bibliotekų.

Regiono bibliotekų atstovai **teikia pirmenybę tekstinių dokumentų skaitmeninimui** (4 pav. Kultūros paveldo objektai pagal dokumento tipą). Tačiau respondentai nepateikė komentarų, kuriuose būtų grindžiamas konkretaus dokumento tipo pasirinkimo priežastys. Todėl galima daryti prielaidą, kad prastos būklės tekstinių dokumentų bibliotekų fonduose esama daugiau nei vaizdinių dokumentų.

4 pav. Kultūros paveldo objektai pagal dokumento tipą

Skaitmenintus kultūros paveldo objektus **planuojama naudoti kuriant virtualias parodas ir ekspozicijas bibliotekos erdvėse** t. y. informaciniuose ekranuose, skaityklose. Regiono bibliotekų atstovai planuoja **pritaikyti objektus viešam naudojimui** tam, kad bibliotekos lankytojai ir skaitytojai galėtų naudotis skaitmeniniais ištekliais savo reikmėms (peržiūra skaityklėje ar kompiuteryje edukaciniais tikslais). Apklaustųjų nuomone, dalis skaitmenintų kultūros paveldo objektų bus saugomi bibliotekos archyvuose ir fonduose bei esant poreikiui naudojami informacinių išteklių komunikacijai ir viešinimui.

Nei vienai bibliotekai **nekiltų kliūčių norint pristatyti skaitmeninimui skirtus objektus** į Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešąją biblioteką. Visos 13 regionų bibliotekų teigia galinčios pačios pasirūpinti objektų transportavimu skaitmeninimo paslaugų teikėjui.

Apibendrinant respondentų pateiktus atsakymus galima teigti, kad regiono bibliotekos domisi skaitmeninimo paslaugų visuma – nuo objektų atrankos skaitmeninimui iki darbuotojų konsultavimo. Vilniaus ir Alytaus savivaldybių viešosioms bibliotekoms reikšminga skaitmeninti turimus kultūros paveldo objektus bei įvairiomis formomis užtikrinti skaitmeninių produktų sklaidą.

1.3 Kvalifikacijos kėlimo poreikis

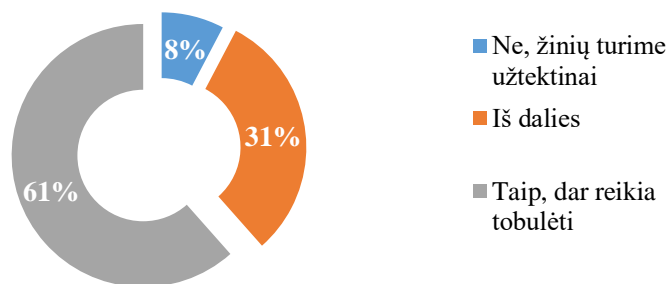
Adomo Mickevičiaus viešosios bibliotekos skaitmeninimo paslaugų teikimo regionui tvarkoje nurodoma, jog „skaitmeninimui priimami dokumentai, kurių skaitmeninimas ir kopijų skelbimas virtualioje erdvėje nepažeidžia Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo nuostatų bei atitinka skaitmeninio turinio kūrimo standartus“. Apklaustųjų nuomone, regiono bibliotekose trūksta specialistų, kurie turi specifinių žinių skaitmeninimo srityje (9 atsakymai – „Taip“). 23 procentai apklaustųjų iš dalies pritaria šiam teiginiui pabrėždami, kad seminaruose, skirtuose skaitmeninimo specialistams, turėtų būti sudaryta galimybė dalyvauti daugiau nei vienam atstovui iš bibliotekos.

Respondentai pažymėjo, kad bibliotekų darbuotojams dar **reikia tobulėti autorių teisių ir gretutinių teisių srityje** (5 pav. Kvalifikacijos kėlimo poreikis autorių teisių ir gretutinių teisių praktikoje). Tik vienos bibliotekos atstovai nepastebi žinių ir įgūdžių trūkumo šiose srityse.

Kolegos iš regiono bibliotekų tikisi kelti kvalifikaciją ir gauti VAVB specialistų metodines konsultacijas keliomis temomis kaip:

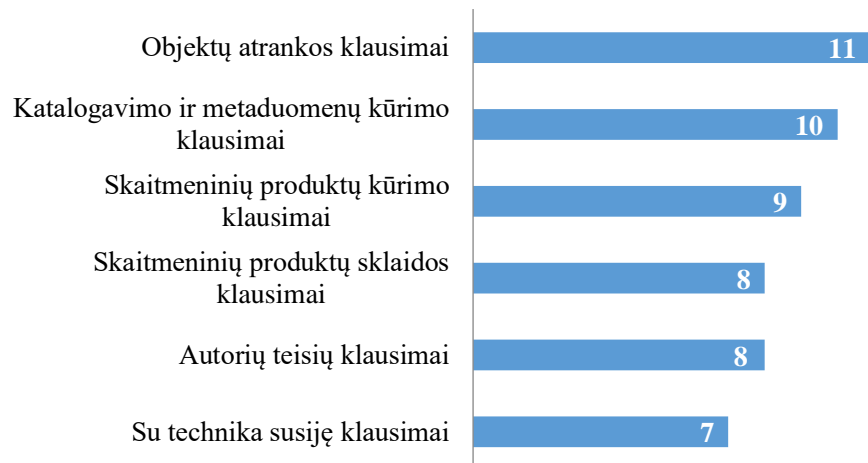
- ✓ Objektų atranka;
- ✓ Autorių teisių pagrindai;
- ✓ Skaitmeninių produktų kūrimas ir viešinimas;
- ✓ Metaduomenų kūrimas ir katalogavimas.

5 pav. Kvalifikacijos kėlimo poreikis autorių teisių ir gretutinių teisių praktikoje

Respondentai pageidauja seminarų arba mokymų, siekiant susipažinti su skaitmeninimo specifika ir šioje srityje atsirandančiomis naujovėmis, įstatymų, reglamentuojančių skaitmeninių dokumentų naudojimą, pakeitimais (6 pav. Metodinių konsultacijų ir seminarų klausimai). Tai parodo, kad bibliotekų atstovams reikšminga ne tik gauti bazinių-profesinių žinių, bet ir jas periodiškai atnaujinti gerinant vartotojams teikiamų paslaugų kokybę.

6 pav. Metodinių konsultacijų ir seminarų klausimai

Apibendrinant respondentų pateiktus atsakymus galima teigti, jog Vilniaus ir Alytaus savivaldybių viešosioms bibliotekoms reikšminga skaitmeninti turimus kultūros paveldo objektus bei kurti kokybišką, skaitmeninimo standartus atitinkantį turinį. Kraštotyros arba skaitmeninimo srityje dirbančių specialistų kompetencijų tobulinimas apima skaitmeninimo paslaugų teikimo spektrą ir yra itin reikalingas daugumos regiono bibliotekų specialistų tarpe.

IŠVADOS

Apibendrinant galima teigti, kad šio tyrimo rezultatai padėjo išsiaiškinti ir geriau suprasti regiono bibliotekų poreikius Adomo Mickevičiaus viešojoje bibliotekoje teikiamų skaitmeninio paslaugų atžvilgiu.

1. **Skaitmeninio paslaugų poreikis.** Vilniaus ir Alytaus savivaldybių viešosios bibliotekos ketina naudotis skaitmeninio ir su jomis susijusiomis paslaugomis. Dauguma respondentų pageidauja pateikti turimus kultūros paveldo objektus skenavimui ir objektų skaitmeninių vaizdų apdorojimui.
2. **Skaitmeninių produktų naudojimas.** Regiono bibliotekoms pageidauja skaitmeninti prastos būklės ir formos tekstinius dokumentus. Pastaruosius planuojama naudoti kaip medžiagą tiek virtualių, tiek fizinių parodų rengimui ir jų komunikacijai, objektų viešos prieigos užtikrinimui.
3. **Kvalifikacijos kėlimo poreikis.** Regiono bibliotekų darbuotojai pageidauja tobulinti arba atnaujinti turimas žinias autorių teisių ir gretutinių teisių srityje. Savivaldybių viešųjų bibliotekų atstovai pažymi kvalifikuotų specialistų trūkumą atstovaujamoje įstaigoje.
4. **Kvalifikacijos kėlimo renginiai ir metodinė pagalba.** Absoliuti dauguma respondentų pastebi kompetencijų spragas kalbant objektų atrankos, skaitmeninių produktų kūrimo ir viešinimo, metaduomenų kūrimo ir katalogavimo klausimais. Respondentai išreiškė pageidavimą lankytis kvalifikacijos kėlimo renginiuose bei gauti metodines konsultacijas išvardintomis temomis.

PRIEDAI

I priedas. Anketa regiono bibliotekoms

Gerbiamas Respondente,

Šiuo metu Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešojoje bibliotekoje (toliau - VAVB) atliekamas teikiamų skaitmeninio paslaugų poreikio ir pasitenkinimo jomis tyrimas.

Kviečiame atsakyti į klausimus apie skaitmeninio paslaugų reikalingumą ir aktualumą, skaitmeninio srityje dirbančių specialistų kvalifikacijos kėlimo poreikį.

Apibendrinti atsakymai bus naudojami tyrimo analizei.

Tinkamą atsakymą pažymėkite langelyje.

1. Ar ketinate naudotis nemokamomis kultūros paveldo objektų skaitmeninio paslaugomis?

- Ketinu;
- Galbūt ketinu;
- Neketinu;
- Nežinau (neturiu nuomonės)

Jeigu pažymėjote atsakymą NEKETINU – pakomentuokite priežastis, kurios lėmė ar lemia paslaugų atsisakymą:

.....

2. Kokios skaitmeninio paslaugos Jums yra ir būtų aktualiausios? (pažymėkite visus tinkančius variantus):

- Objektų skenavimas;
- Objektų skaitmeninių vaizdų apdorojimas;
- Sukurtų objektų skaitmeninių vaizdų įrašymas į pateiktas laikmenas;
- Skaitmeninių kopijų saugojimas VAVB duomenų talpyklose 30 kalendorinių dienų;
- Metodinės konsultacijos skaitmeninio srityje dirbantiems specialistams.

3. Kokius bibliotekoje saugomus kultūros paveldo objektus (pagal dokumento tipą) planuojate skaitmeninti?

- Tekstinius;
- Vaizdinius;
- Ir tekstinius, ir vaizdinius;

4. Ar savo bibliotekoje turite itin prasto būklės ar formos leidinių, kultūros paveldo objektų, kuriuos norėtumėte suskaitmeninti?

- Taip, turime;
- Ne;
- Kita....

5. Kaip planuojate naudoti skaitmenintus kultūros paveldo objektus? (pažymėkite visus tinkančius variantus)

- Viešinsime bibliotekos komunikacijos kanaluose;
- Kursime virtualias parodas;
- Kaupsime saugyklose/archyvuose;
- Viešai eksponuosime bibliotekos erdvėse (ekranuose, skaityklose ir pan.);
- Užtikrinsime, kad bibliotekos skaitytojai galėtų naudotis savo reikmėms (skaityklėje, kompiuteryje ir kt.).
- Kita....

6. Nurodykite, ar turėsite galimybę pristatyti skaitmeninimui skirtus objektus į Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus viešąją biblioteką:

.....

7. Ar Jūsų atstovaujamoje bibliotekoje trūksta specialistų, kurie turi specifinių žinių skaitmeninimo srityje?

- Taip;
- Ne;
- Iš dalies;
- Kita...

8. Kaip manote, ar Jūsų bibliotekos darbuotojams trūksta žinių ir įgūdžių, susijusių su autorių teisėmis ir gretutinėmis teisėmis (taikymas, praktika ir kt.)?

- Taip, dar reikia tobulėti;
- Ne, žinių turime užtektinai;
- Iš dalies;
- Kita....

9. Įvardinkite pagrindines temas, kuriomis pageidautumėte mokymų ar seminarų, siekiant tobulinti kultūros paveldo objektų skaitmeninimo kompetencijas:

.....

10. Kaip manote, ar Jūsų bibliotekoje dirbantiems specialistams reikalingos metodinės konsultacijos, skirtos kultūros paveldo srityje dirbantiems specialistams?

- Taip;
- Ne.

11. Pažymėkite, kokia VAVB specialistų pagalba Jūsų bibliotekai reikalinga skaitmeninimo srityje* (pažymėkite visus tinkančius variantus):

- Objektų atrankos klausimais;
 - Autorių teisių klausimais;
 - Katalogavimo ir metaduomenų kūrimo klausimais;
 - Su technika susijusiais klausimais;
 - Kvalifikacijos kėlimo skaitmeninimo tema klausimais;
 - Skaitmeninių produktų kūrimo klausimais;
 - Skaitmeninių produktų sklaidos klausimais;
 - Pagalba nereikalinga.
- Kita...

Įrašykite bibliotekos, kuriai atstovaujate, pavadinimą:

.....

Anketą užpildžiusio asmens vardas, pavardė, el. pašto adresas:

.....

Anketą užpildžiusio asmens pareigos:

.....

Jūsų amžius:

- 20–29 metai;
- 30–39 metai;
- 40–49 metai;
- 50–59 metai;

- 60–69 metai;
- 70 metų ir vyresni;

Jūsų išsilavinimas:

- Pradinis;
- Pagrindinis;
- Vidurinis;
- Aukštesnysis;
- Aukštasis;